

Ladislav Babić

U potrazi za zagubljenim horizontima

Ljudsko društvo je kudikamo kompleksnije od svijeta elementarnih čestica, stoga ni ne čudi kako prve možemo plauzibilno uključiti u naša opća shvaćanja o strukturi prirode, dok se oko pokušaja teorijskog shvaćanja društva od davnina lome koplja. Nije niti izvjesno da će nam takav poduhvat ikada u potpunosti uspjeti. Previše je uzajamnih interakcija vođenih interesima jedinki i grupa; sem toga članovi ljudskog društva - za razliku od partikula koje tvore cijeli svemir (uključivo i nas) - imaju vlastitu volju koja upravlja njihovim djelovanjem. Društvo, a u još većoj mjeri njegove jedinice, će najvjerojatnije ostati vječna zagonetka ljudskom umu.

Nedavno mi se, moja intelektualna prijateljica – s obzirom da se nikada nismo lično upoznali – žali, iscrpljena naizgled bezuspješnim pokušajima obrazovanja masa te podizanjem njihove socijalne i političke svijesti o vlastitom položaju i skrivenom potencijalu svakoga od nas, kao snazi koja nas može izvući iz beznada u kojem plivamo: “...*potpuno sam umorna i sve mi je dodijalo. Često mislim - čemu sve ovo? Sve je uzalud. Pomalo sam načeta i zdravljem i borbom...*”

Na prvi pogled, kao da se dešava obrat – zdvojnost masa zahvatila je nju, umjesto da ona pobudi u njima nadu i vjeru u vlastitu snagu, kao zalog za izvlačenje iz kolektivne depresije. Pa, ipak, ona nastavlja naizgled beznadnu borbu, sada više ne samo sa dešperatnošću društva već i sa vlastitim sumnjama koje razaraju njenu psihu. Iskreno rečeno, u potpunosti se slažem sa njom, a izgledno je da takve

sumnje razaraju um i srce svakog poštenog intelektualca, da upotrijebim tu proskribiranu socijalističku sintagmu (jer, pošteni intelektuaci zaista i postoje; samo ih pokušajte sagledati u kontekstu proteklih zbivanja koja su mnogi od nas i sami proživjeli, pa će vam se objasniti). Zaista se posao kojim se ona - i ne samo ona - volonterski bavi, isključivo vođena vlastitom, dokazanom humanističkom etikom i ljudskim poštenjem, doima beznadno donkihotovskim poduhvatom koji ne samo da prolazi mimo većine današnjih, već je pitanje hoće li ga ispravno valorizirati i buduće generacije. Naizgled demokratske promjene u eksjugoslavenskim društvima, pokazale su se kao *demonkratske* za većinu građana, i kao što to sagledava akademik Vladimir Premec u [intervjuu](#) uredniku "Diogena", široki horizont nade u boljitak svijeta i njegovih stanovnika sužen je do neprepoznatljivosti - do granice gole borbe za preživljavanje u beskrupuloznom kapitalizmu, čineći u darvinističkoj prilagodbi okolnostima i samog pojedinca takvim:

*“Vaše pitanje gospodine Hadžialiću izbija iz pora naše zbilje. žedne slobode. Pri tom mislim slobodu kao hranu tijelu da bi uopće opstalo. Zahvaljujući “sjajnim” demagogijama danas imamo slobodu govora, štampe, religije, stranačkih udruživanja, etc. ali slobode nemamo. Mi živimo u lancima nacionalizama umjesto u slobodi nacije i naroda, mi živimo u ropstvu prvobitne akumulacije kapitala pod zastavom i parolom najbezćutnijeg egoizma: u se, na se i poda se, koji ne vidi drugoga kraj sebe, ne čuje drugoga, ne osjeća ni tugu, ni bol, ni radost ni tjeskobu drugoga, kao da smo ljudi kamena srca koji su se faustovski prodali đavlu bez straha od carstva zla. To su zakašnjele forme prvobitne akumulacije kapitala u poraznim pojavama neoliberalnih atributa nakaradno shvaćene globalizacije. Sva dobra koja baštinimo zahvaljujući znanosti zajedničko su dobro svekolikog čovječanstva, a više je no očigledno da nema odgovora na pitanje kako primijeniti znanje na opće dobro u čovječanstvu kakovo je danas. Umjesto strategija i borbe protiv neimaštine i gladi, neki ljudi su izabrali terorizam u borbi za vlast pod klinkom vjere, kao da najjednostavnija istina svih objavljenih vjera ne glasi: **Ne ubij!** Moje i Vaše generacije sjećaju se godina koje spominjete, jednog vremena sa horizontom nade u još bolje sutra, a svjedoci smo ruine toga svijeta koji je smrvljen u prah i pepeo. Sjećam se mudrog zaziva: “čuvajte bratstvo i jedinstvo*

kao zjenicu oka”, a svjestan sam da nam od vremena davnih nije ništa ostalo. Pomišljam naročito na ljestvice vrijednosti...”

Lično sam, ipak, uvjeren da će se, jednog lijepog dana – kad nas više ne bude – desiti promjene (na žalost, krvave) u humanističkom smjeru, ne toliko zbog stečene pameti koliko rad toga što će naši potomci dotjerati “cara do duvara” (ili će im ga drugi dotjerati) pa više neće imati izbora. I prečesto akcija prije izaziva opamećivanje negoli stečena pamet akciju. Ostaje pitanje kojim se vjerojatno muči mnogo mislećih ljudi, pa i moja prijateljica: zar zaista ništa, ama baš ništa ne vrijedi niti ima odjeka ono što pokušavamo? Paradigmatski je primjer ugaslog “Ferala” i njegovih neumornih, nepopustljivih i predaji nesklonih autora, vjerojatno - između četiri zida svoje sobe, nagnutih nad kompjuter – mučenih istim sumnjama. Jesu li njihovi napori izazvali bilo kakvu vidljivu promjenu u društvima kojima su se bavili? Teško, točnije rečeno – tek mikroskopski vidljivu (ali, i to je nešto – reći će optimističniji). Znači li to da nije ništa vrijedilo? Da su tekstovi, vrijeme i životi autora otišli u vjetar, otplutali niz vodu? Najmanje dvije stvari ipak nam ne daju da to kažemo. Prva je ta da su u vremenu laži, himbenosti i zločina promovirali istinu, sasvim nebitno koliko opće prihvaćenu. Jednom bačena u javnost ona je neuništiva. Druga pak se sastoji u tome da su kao “crne ovce”, manjina među povodljivom, blejećom većinom bijelih koje su slijedile svoje “pastire” u vlastiti moralni pad, uspjeli sačuvati duhovni, humanistički integritet. Poput Platona, koga su njegovi suvremenici natjerali na suicid, dok ga se današnje generacije sjećaju s uvažavanjem (uglavnom himbeno, doduše).

Na prvi je pogled čudno vladanje ljudi – većinom vjernika – koji se s jedne strane zaklinju u apsolutne istine, da bi ih potom vlastitim djelovanjem zanijekali. Uostalom, oni bi i dan danas ponovno razapeli Isusa, da se kojim slučajem usudi vratiti među pritajenu rulju. Ako je Bog zaista sveprisutan, svemoguć, sveznajući i svevideći, ne brine li ih činjenica da će – ukoliko zaista vjeruju u svoje mitove – jednog dana njihovo ponašanje stići na naplatu? Ne bojte se, malo ih uznemiruju takve primisli, jer upravo zbog izbjegavanja grizodušja tom sudbinom,

svemogućem su idolu dodijelili velikodušnu karakteristiku oprosta. Koji se tijekom povijesti mogao kupiti za nekoliko srebrnjaka, ili anonimnom ispovjedi u mraku ispovjedaonice s par izmoljenih očenaša kao otkupninom grijehova. Jedina je apsolutna istina - kakav si za života, takav ćeš i umrijeti; dali s pokrovom istine i humanosti ili laži i zloće, svatko sam izabire svojim životom.

S etološkog (dio biologije koji proučava ponašanje) i evolutivnog stajališta, stvari su prilično jasne. Nismo svi evoluirali u jednakoj mjeri, što je još uočljivije u pogledu socijalne evolucije jedinki. Čovjek je danas izvrnut mnogobrojnim socijalnim pritiscima kojima se većina ne umije oduprijeti, slijedeći svoju još uvijek prevladavajuću *“u se, na se i podase”* biološku komponentu. Mada se zaklinjemo u sve veću slobodu pojedinaca, kao rezultata društvenog razvoja, ima dosta dilema oko te tvrdnje. Sasvim banalni primjer nam to ilustrira. Kad je naš daleki predak došao u konflikt sa zajednicom (jer čovjek kao društveno biće uvijek živi usred nje) mogao je biti izbačen (i danas postoji mogućnost oduzimanja državljanstva!) ili je svojevrijedno napustiti, akoli već nije učinio ono što današnja većina radi – prilagodio se. Tada se pred njim otvaralo široko polje mogućnosti: neometano kretanje, traženje spilje za boravak i lovišta zbog prehrane. Možete li to danas zamisliti, ako prije toga niste zadovoljili niz uvjeta bez kojih vaša “sloboda” ostaje mrtvo slovo na papiru. Pasoš i viza za kretanje po svijetu i novčana potkoženost, kako ne biste morali krasti po supermarketima ili privatnim posjedima, loviti ili ribariti bez dozvole, te neovlašteno naseljavati napuštene zgrade, ili pak ograničeni granicama svoje države spavati po parkovima (dok vas policija ne natjera; u “Hilton”?) te od gladi, žeđi ili hladnoće skapati kao beskućnik (ah, da - socijalna pomoć, već čujem glasove oponenta; osamdesetak Eura mjesečno i prekodnevni izgon – do večernjih sati – iz spavaonica Crvenog križa!). *“O lijepa, o slatka, o slobodo!”*. Svatko tko umije uzeti u obzir i takav smjer razmišljanja tim će prije cijeliti dosljednost stavova ljudi poput akademika Premeca ili moje prijateljice, unatoč društvenim - a ne rijetko i fizičkim - pritiscima kojima mogu biti izloženi, svijesni što sve mogu izgubiti u nemilosrdnom društvu eksploatatora i prilagođenih.

Moguće je svijet, i život napose, shvatiti poput „Pozornice“:

*Kad završi igra,
raziđu se glumci,
gledatelji odu
svak' na svoju stranu.*

*Svi akteri skupa,
vratit će se domu
iz kojeg su došli –
natrag u nirvanu.*

*A ovdje će scena
promijeniti izgled,
primjeren za neke
igrokaze nove.*

*Sasvim drugi glumci
i publika nova,
sanjati će u njoj
posve druge snove.*

*Neka strana lica
tavaju sad binom,
gledatelji ini
zadovoljstvom zrače.*

*Ti, tek možda nekom
samo maglen privid,
imao si rolu na "daskama"
koje - život znače.*

Pozornice na kojoj igramo uloge koje smo si sami dodijelili. I nije važno jesu li to glavne ili epizodne role, jer glavni mogu prosudbom povijesti postati epizodisti – povijesni diletanti, zlotvori i neljudi kojih će se potomstvo s nelagodom prisjećati - a potonji zauzeti časno mjesto pravih heroja životne drame. Važnije je da svoju ulogu doslijedno, pošteno i ljudski odigramo prije negoli napustimo scenu. Pratit će nas unutrašnji mir, a može biti i zahvalnost ponekoga kome smo pomogli ili mu omogućili da progleda. Stoga će i moja prijateljica, svi znani i neznani duhovni prijatelji razasuti širom svijeta, unatoč dvojbama i napadima malodušnosti koji ih prate i dalje ustrajati, imajući jasan, nezamagljen humanistički obzor pred sobom, ne očekujući veću nagradu od one na koju su već i sami pristali svojim djelovanjem.

NEKOPIRATI

PR
DIOGEN pro kultura
<http://www.diogenpro.com>